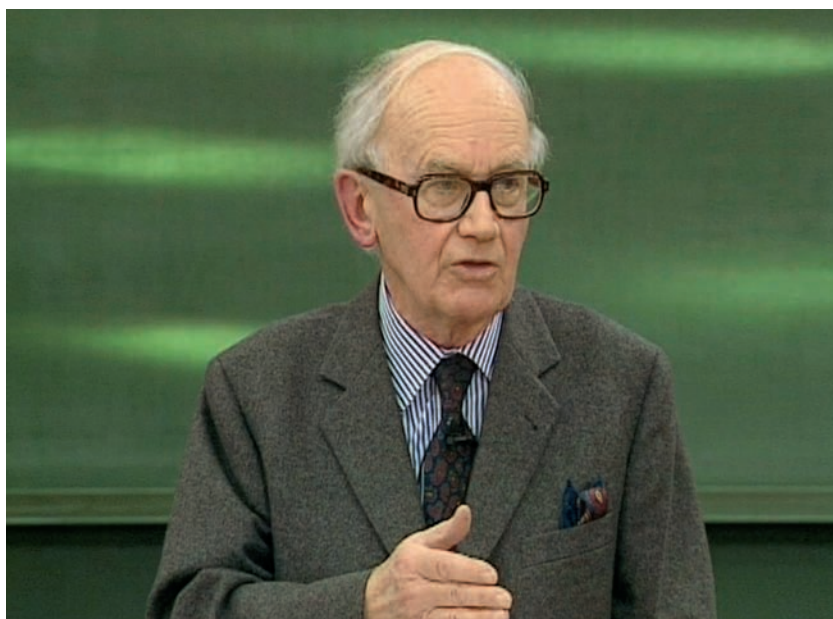

LÁMFALUSSY SÁNDOR

Az euró – politikai kezdeményezés vagy gazdasági szükségszerűség?

Lámfalussy Sándor
közgazdász
az MTA külső tagja

1929-ben született Kapuváron. Tanulmányait a Louvaini Katolikus Egyetemen és az oxfordi Nuffield College-ban végezte. 1998-tól az MTA külső tagja.

Pályáját a bankvilágban kezdte. 1949-től Belgiumban él. 1955-től a Brüsszeli Bankban (Banque de Bruxelles) dolgozott, 1965–1975 között a Brüsszeli Bank ügyvezető igazgatója, majd az igazgatóság elnöke. 1976-tól a BIS (Bank for International Settlements – Nemzetközi Fizetések Bankja) gazdasági tanácsadója, a monetáris és közgazdasági osztály vezetője; 1981-től a BIS vezérigazgató-helyettese, majd vezérigazgatója.

1988–1989 között a Delors-bizottság tagja. 1994-től 1997-ig az Európai Monetáris Intézet (az Európai Központi Bank előd-intézménye) elnöke, kulcsszerepe van az euró megteremtésében.

Számos tudományos és társadalmi cím, valamint több ország kitüntetései birtokosa.

Az előadás címe egy kérdés, amelyre a válasz egyszerű: mind a kettő. Az előadás ennek a válasznak a hátterét világítja meg. Áttekinti a monetáris unió elméleti kérdéseit, a közös és egységes pénz létrejöttének közgazdasági mozgatórugóit és következményeit. Történeti nézőpontból vizsgálja a monetáris unióhoz vezető utat, melynek során a politikai és a gazdasági motívációk sajátosan összekapcsolódtak. A gondolatmenet mindvégig két fontos kérdést tart szem előtt: miért igényel a közös piac egységes pénzt, és a Magyarországhoz hasonló kis nemzetek esetében milyen sajátos hangsúlyt kap az egységes pénzzel kapcsolatos érvelés?

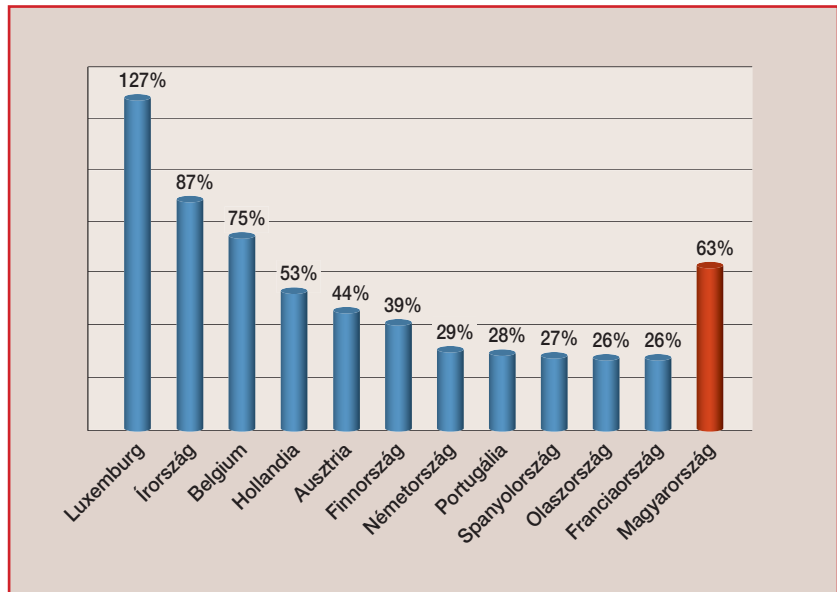
A monetáris unió jelentése

A monetáris unió lényege az egyetlen, közös pénz (*single and common currency*) használata az unióban részt vevő államok mindegyikében. Az Európai Gazdasági és Monetáris Unió (*European Monetary Union* – EMU) esetében a közös pénz az euró. A közös pénz bevezetése jelentős következményekkel jár mind a pénzügy, mind a gazdaság, mind a politika tekintetében.

Pénzügyi következmények

Az országok egyetlen, közös monetáris politikának vetik alá magukat, amely az eurókibocsátásért felelős Európai Központi Bank, illetve Bankrendszer (*European Central Bank* – ECB és *European System of Central Banks* – ESCB) kezében van. A kamatlábak azonosak az egész unió területén a hasonló hitelképes kölcsönzők számára.

1. ábra. A 11 alapító tagország és Magyarország „nyitottsága” 1998-ban

Werner-bizottság:

az 1969-es hágai csúcson már konkrétan felmerült a gazdasági és pénzügyi unió létrehozása, sőt a terv megvalósítására önálló bizottságot hoztak létre. A Werner-bizottság 1970-ben készült el javaslatával. Eszerint 1971–1980 között több szakaszban jött volna létre a gazdasági és monetáris unió, amely kezdetben a közösségi valuták egymáshoz viszonyított ± 1 százalékos ingadozási sávban tartásával indult volna, majd a sáv fokozatos szűkítésével jutottak volna el az árfolyamok teljes szűkítéséhez. A Werner-terv megvalósítását azonban már a kezdeti fázisában elsöpörte a Bretton Woods-i rendszer teljes szétesése 1971–1973 között, valamint az 1973-ban kitört olajválság és annak minden következménye.

Gazdasági következmények

Az unió megalapítása előtt minden ország számára külkereskedelemnek számított a többi tagországgal folytatott kereskedelem; ez az unió létrejöttével belkereskedelemmé vált. Az unió „nyitottsága” ezáltal radikálisan csökkent (az egyes tagországokban az export/GDP arány alacsonyabb, mint az unió megvalósulása előtt).

Politikai következmények

Az unió létrejöttével a tagországok többé nem folytatnak saját monetáris politikát, a szuverenitás e fontos részét átruházzák uniós – úgy is mondhatjuk: föderális – szintre.

A monetáris unió két érdekes jelenkori példája az Egyesült Államok és Svájc. Az Európai Monetáris Unióra azonban valójában nincs és a történelem során nem is volt még precedens: itt igen fejlett országok – amelyeknek jegybankjai évszázados hagyománnyal rendelkeznek – temették el nemzeti pénzegységeiket, és csatlakoztak egymáshoz egy föderális intézmény megteremtésében.

Az euróhoz vezető hosszú út fontosabb állomásai

Ezzel a történelmi áttekintéssel három tényt szeretnék világossá tenni:

- › az európai integráció egy fejlődési folyamat volt, és az is marad még hosszú ideig;
- › ennek a folyamatnak a két motorja – a politikai és a gazdasági – hol egyszerre, hol felváltva játszott szerepet az integráció elmélyülésében és kiterjedésében;
- › és végül, ebben a fejlődési folyamatban voltak megtorpanások, de nem volt visszafejlődés.

A második világháború után az integrációnak két alapvető motivációja volt. Az egyik, hogy soha többet ne legyen európai – főleg német–francia – háború. A másik, hogy soha többé ne ismétlődjön meg az 1929–1933-as válság „kezelésének” egyik alapvető tévedése: az országok bezárkózása védővámok és egyéb szabályozások mögé – ami lényegében az európai gazdaság feldarabolásához vezetett. Ezek a célok vezettek elsősorban a Montánunió megalapításához – mivel az acél- és szénpiac integrálása lehetetlenné teszi az európai háborút –, valamint az Európai Fizetési Szövetség (*European Payments Union* – EPU) megteremtéséhez, amely döntő lépés volt a multilaterális fizetési rendszer kifejlődésében.

A Montánunió pozitív tapasztalatai nyitották meg az utat a Római Szerződés aláírásához, amely megalapította az Európai Gazdasági Közösséget, s ezzel célul tűzte ki a védővámok leépítését, és így a Közös Piac bevezetését. A Közös Piac létrejötté rávilágított arra, hogy a siker csak félsiker marad, ha nem egészül ki monetáris unióval. A hágai csúcsértekezleten 1969-ben először jelent meg a monetáris unió mint az Európai Közösség célpontja, ezt követően született meg a **Werner-jelentés**, a gazdasági és monetáris unió első tervezete.

A Werner-jelentés azonban nem valósult meg a gyakorlatban. Ennek két oka volt: az 1970-es évek dollárkrízise és az első olajsokk, amelyekre az európai országok reakciói változatosak, illetve ellentétesek voltak.

Az első olajválság idején (1973–1975) a Kőolaj-exportáló Országok Szervezetének (OPEC) tagállamai önálló döntéssel megnégyszereztek a nyersolaj árát, mivel a hetvenes évek elején a dollár értékvesztése (leértékelődése a márkával, illetve a jennel szemben), valamint az import élelmiszerek és iparcikkek drágulása következtében az értékesített olaj árának vásárlóértéke radikálisan csökkent. Az olaj értékének kereskedelmen belüli súlya a nagyarányú áremelkedés hatására növekedett, ami összezavarta az Európai Közösségen belüli kereskedelmet. A második olajválság (1979–1983) idején a Perzsa-öbölben kialakult háborús konfliktus következtében emelkedtek az olajárak ismét a magasba, az 1970-es árszint nyolcszorosára. Ez újabb zavarokat okozott világszerte a gazdasági folyamatokban, és az európai integráció folyamatát is tovább hátráltatta. Az olajválságok teljes időszaka

Bretton Woods-i rendszer:

az 1944-ben Bretton Woods üdülőhelyen megalapozott aranydeviza-rendszer. Lényege, hogy a tagvalutáknak a dollárral szemben páronként paritásértékeket határoztak meg, és a tagvaluták egymáshoz viszonyított értékét a dolláron keresztül állapították meg. Ilyen módon az egyes fizetőeszközöknek úgynevezett fiktív aranytartalma volt, amely azt jelentette, hogy deklarálták a pénzegység aranytartalmát, de az aranyra konvertálás nem volt lehetséges. Az árfolyam a paritástól ± 1 százalékkal térhetett el, nagyobb eltérés esetén a jegybankok kötelesek voltak beavatkozni. Ez az úgynevezett jegybanki intervenció, amely azóta is az egyik legfontosabb nyíltpiaci művelet.

Lebegési sáv:

a valutaparitástól pozitív és negatív irányba megengedett százalékos eltérések (az úgynevezett alsó és felső intervenció pontok) közötti sáv. Amennyiben az árfolyam eléri a sáv valamelyik szélét, a jegybankok kötelesek beavatkozni (interveniálni), azaz a nyílt piacon saját valuta vételével vagy eladásával pótlólagos keresletet, illetve kínálatot létrehozni, és ezzel a piaci automatizmusok révén az árfolyamot a lebegési sávba visszakereszteni.

Valutaparitás:

két valuta között kölcsönös megállapodás révén deklarált, rögzített árfolyam. Míg a dollárstandard rendszerben valamennyi részt vevő valuta árfolyamát a dollárral szemben rögzítették (dollárparitásokat határoztak meg), addig az Európai Monetáris Rendszeren belül működő árfolyam-egység-működési mechanizmusban részt vevő valamennyi valutának az összes többivel szemben meghatározott paritása van (ez a paritásrács).

kedvezett az euroszekepszis, azaz az integrációellenes hangulat kialakulásának.

Ugyanakkor azonban a dollár „lebegtetése” által megindított nagy árfolyam-ingadozások megértették a politikai és gazdasági elittel, hogy ezek az ingadozások komoly károkat okozhatnak a Közös Piac működésében. Ezért kezdeményezte Giscard d’Estaing és Helmut Schmidt az Európai Monetáris Rendszer (*European Monetary System* – EMS) létrehozását.

Az Európai Monetáris Rendszer 1979-ben jött létre, az Egyesült Királyság részvétele nélkül. Fő célja az Európai Közösségen belüli árfolyam-stabilitás megteremtése volt. Három eszközre épült:

• ERM (*Exchange Rate Mechanism*, árfolyam-mechanizmus): a részt vevő valutákra a központi bankok kétoldalúan kölcsönös **valutaparításokat**, úgynevezett paritásrácsot határoztak meg. A lebegési sávot 1979-ben $\pm 2,25$ százalékban állapították meg.

• ECU (*European Currency Unit*, európai valutaegység): az Európai Közösség összes valutájából a tagállamok gazdasági ereje szerinti súlyozással létrehozott valutakosár, azaz tizenkét valuta árfolyamának statisztikai egyesítésével létrehozott elszámolási egység. Az ERM árfolyam-mechanizmusa az ECU irányában is működött, tehát ettől az árfolyamtól sem lehetett a lebegési sáv korlátainál jobban eltérni.

• EMCF (*European Monetary Cooperation Fund*, Európai Monetáris Együttműködési Alap): a központi bankok beavatkozásaihoz (a lebegési sávok szélén kötelező intervencióhoz) a tagországok tartalékaiból létrehozott alap, amely rövid lejáratú, ECU-ben kibocsátott hitelekkel támogatja a rendszer működését.

Az Európai Monetáris Rendszer célja az volt, hogy az árfolyam-lebegtető világban az Európai Közösség tagállamai között bizonyos mértékű árfolyam-stabilitást biztosítson. Az árfolyamok változhattak, de csak bizonyos határokon belül; fel és le lehetett értékelni egyes országok fizetőeszközeinek árfolyamát, de csak közmegegyezés alapján. A rendszer előkészítette a talajt arra, hogy sikere esetén bevezessék a monetáris uniót.

Az 1980-as években a European Monetary System működése többé-kevésbé megfelelt ezeknek a várakozásoknak, a Közös Piac fejlődése viszont ugyanakkor megtorpant. Két dolog vált nyilvánvalóvá: hogy a Közös Piac nem szűkíthető le az áruk szabad mozgására, és hogy a vámmentesség még nem jelent árumozgási szabadságot. Ezen alapon kezdődött meg 1987-ben az „egyetlen piac” (*single market*) megteremtése, amelynek a célja az áruk, a szolgáltatások, a tőke és a pénz, valamint az emberek szabad áramlásának a biztosítása.

Ez az erőteljes liberalizációs folyamat – amelynek egyik legfontosabb része a tőke- és pénzmozgás minden akadályának a felszámolása volt – új érvekkel szolgált mindazoknak, akik számára a monetáris unió létrehozása gazdasági szükségszerűség volt. Hamarosan felállt az Európai Gazdasági és Pénzügyi Unió alapjait kidolgozó **Delors-bizottság**, és megkezdődtek a **maastrichti szerződést** előkészítő tárgyalások.

A berlini fal összeomlása majdnem biztossá tette, hogy Németország

előbb-utóbb egyesül, ami döntő szerepet játszott a monetáris unió előkészítésének felgyorsulásában. Ennek hátterében a Helmuth Kohl – François Mitterrand alku állt: Franciaország (de nem csak Franciaország) elfogadja a német egységet, ugyanakkor a Német Szövetségi Köztársaság elfogadja a monetáris uniót – amely együtt jár a német márkának és a német márka hegemoniájának – a megszüntetésével.

Egy másik fontos – gazdasági – tényező, amely biztosította a maastrichti szerződés ratifikálását, a European Monetary System 1992–1993-as válsága volt, amely bebizonyította a gazdasági elit számára, hogy az árfolyam-stabilitást csak egy radikális lépéssel lehet megvalósítani. Ez a radikális lépés a monetáris uniót jelentette, amely a végső fázisában eltörölte a tagországok közötti árfolyamokat.

Így jutottunk el 1999. január 1-jén az euró megszületéséhez, és 2002. január 1-jén az euróbankjegyek és -érmék bevezetéséhez.

1951. szeptember
Az Európai Fizetési Unió (EPU)
1952. július
Működni kezd az Európai Szén- és Acélközösség (CECA)
1958. január
Éltbe lép az Európai Gazdasági Közösséget megteremtő Római Szerződés
1969. december
Hágai csúcsertekezet: „A monetáris unió megvalósítása a Közösség célja...”
1970. október
A Werner-jelentés
1973. március
A dollár „lebegni” kezd
1990. október
Létrejön a német egység
1992. február
A Maastrichti Szerződés (az EU és ezen belül az Európai Gazdasági és Monetáris Unió (EMU) megteremtéséről)
1992–1993.
Az Európai Monetáris Rendszer (EMS) válsága
1994. január
Megkezdí munkáját Frankfurtban az Európai Monetáris Intézet (EMI), amelynek fő feladata az Európai Központi Bank (ECB) megszervezése
1998. május
Megszületik a kormányfők döntése: 11 ország vesz részt az Európai Monetáris Unióban
1998. június
Az EMI átalakul Európai Központi Bankká

Delors-terv:

1985-től az Európai Bizottság elnöke Jacques Delors lett, aki egyben a monetáris unió koncepciójának kidolgozásával megbízott munkacsoportot – az úgynevezett Delors-bizottságot, amelynek 1988–1989 között Lámfalussy Sándor is tagja volt – is vezette. A munka eredménye az 1989-ben kiadott Delors-terv, amely lefektette a Gazdasági és Pénzügyi Unió alapjait. A Delors-terv a pénzügyi unió megvalósítását a tőkeforgalom teljes körű liberalizációjával, a valuták korlátlan és visszafordíthatatlan konvertibilitásával, az árfolyamlebegési sávok megszüntetésével, a valutaparítások visszavonhatatlan rögzítésével, a közös és egyetlen valuta bevezetésével, valamint a leendő Európai Központi Bank függetlenségének biztosításával tartotta lehetségesnek.

Maastrichti Szerződés (Szerződés az Európai Unióról):

1992. február 7-én a hollandiai Maastricht városában írták alá az Európai Közösség akkori tizenkét tagjának kormány- és államfői. Az új szerződés jelentős változásokat hozott az integráció jellegében. A tagállamok a gazdasági integráció mélyítése érdekében elhatározták, hogy gazdasági és pénzügyi unióra lépnek, és legkésőbb 1999-ig közös valutát vezetnek be. A politikai integráció szorosabbra fűzése érdekében közös kül- és biztonságpolitika felállítása mellett döntöttek, és a bel- és igazságügy-politika területén is közös célokat fogalmaznak meg. A Maastrichti Szerződés vezette be az Európai Unió (*European Union*) elnevezést.

A monetáris unió előnyei és hátrányai általánosságban és Európában

Amszterdami Szerződés – ASZ (Treaty of Amsterdam): az Európai Unió legutóbbi (az alapító szerződéseket) módosító szerződése, amelyet 1997. október 2-án írtak alá, és amely 1999. május 1-jén lépett életbe. Az Amszterdami Szerződés többek között előremutató változásokat eszközölt a közös kül- és biztonságpolitika területén, jelentős döntéseket hozott a bel- és igazságügyi együttműködés szorosabbra fűzésében, az unió szintjére emelte a foglalkoztatáspolitikát, valamint széleskörűen kiterjesztette az Európai Parlament döntési jogait.

A monetáris unió lényege, hogy a tagországok közötti kereskedelem a közös pénzben bonyolódik le, tehát *belkereskedelemmé* válik. Abból, hogy nincs pénzváltás, két előny fakad: megszűnik az árfolyam-bizonytalanság és eltűnnek az átváltáshoz kötődő („tranzakciós”) költségek.

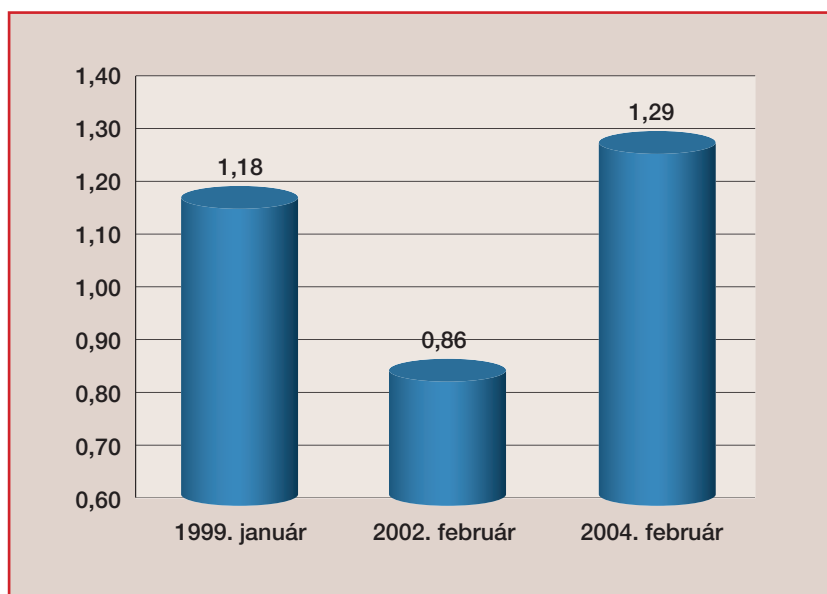
Vannak közgazdászok, akik úgy vélik, hogy rövidebb-hosszabb idő után a szabadon működő devizapiac megtalálja a „helyes” árfolyamot. Ezt egy végtelenül leegyszerűsített példa segítségével így lehet szemléltetni: ha A országban az éves infláció 10 százalék, B-ben pedig csak 2 százalék, kisebb-nagyobb tapogatózás után A ország pénze leértékelődik 8 százalékkal a B országhoz viszonyítva. Ha ez valóban így történik, a két ország egymással versenyző termelői között a versenyképességi viszony lényegében nem változik meg.

A valóságban azonban nem így alakulnak az árfolyamok. Egyrészt azért, mert nemcsak a kereskedelemhez kötődő adásvétel hat az árfolyam változására, hanem a tőkeforgalom is, és ez sokkal bonyolultabb módon tudja az árfolyamot befolyásolni. Másrészt azért, mert még ha az árfolyamok a helyes irányba reagálnak is – ahogy ez sokszor történik –, akkor is mindig túlreagálnak.

A 2. és a 3. ábra az euró dollárban kifejezett árfolyamának, illetve a márka és a líra árfolyamának változásait mutatja. Az adatokkal kapcsolatban a következőket állapíthatjuk meg:

1. Ami a \$/€ viszonyt illeti, ezeknek a hatalmas ingadozásoknak semmi közük se volt inflációs rátakülönbségekhez, tehát radikális versenyképesség-eltorzításhoz vezettek.

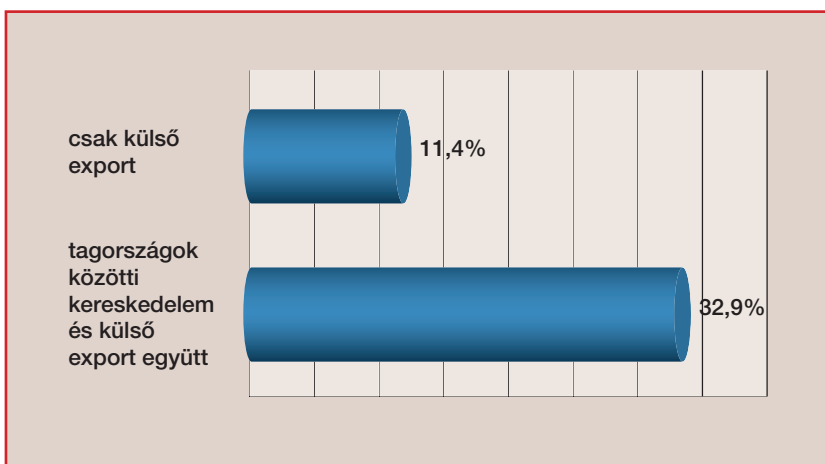
2. ábra. Az euró dollárban kifejezett árfolyamának változása

3. ábra. A márka/líra árfolyam változása 1992–1993 között

2. A líra leértékelődésének fő oka valóban a magasabb olasz inflációs ráta volt, de a leértékelődés messze-messze meghaladta az inflációkülönbségeket. Ettől a német versenyképesség lényegesen csökkent az olasszal szemben.

4. ábra. Az eurózóna „nyitottsága” 1999-ben

Az ilyenfajta versenyképesség-eltorzulásnak annál nagyobb a káros hatása, minél nagyobb az ország „nyitottsága” export/GDP aránnyal mérve. Ezért kevésbé veszélyes a \$/€ ingadozása, mert az eurózóna nyitottsága most lényegesen alacsonyabb, az 1992–1993-as EMS-válság tehát sokkal veszélyesebb volt.

Az árfolyam-bizonytalanság ellen lehet védekezni különböző „biztosítási” módszerekkel. Ám minél nagyobbak az árfolyam-ingadozások, annál többre kerül ezeknek a módszereknek a használata. A nagy nemzetközi vállalatok, a „multik” ettől nem szenvednek annyira, mint a külkereskedelemben részt vevő kis és közepes nagyságú vállalatok, melyeknek nem áll módjában a kockázatukat úgy szétosztani, hogy egymást ellensúlyozni tudnák.

Ezenkívül a közös pénz hiányában „tranzakciós” költségek is jelentkeznek. A legjobb példa erre az idegenforgalom. Ha egy turista több országban

	Vételi	Eladási	Árrés
AUD	148,83	158,04	6,19%
CAD	149,63	158,88	6,18%
CHF	158,14	167,92	6,18%
GPB	366,58	385,37	5,13%
EUR	247,74	260,44	5,13%
USD	199,80	210,04	5,13%
Forrás: www.otpbank.hu – 2004. március 19-i adatok			

5. ábra. Valuta vételi/eladási árfolyamok forintban 2004 márciusában

jár, a készpénzváltás árrése miatt könnyen elvesztheti – a bankok és a pénzváltók javára – az utazásra szánt költségvetésének 10–20 százalékát.

Az előnyök mellett vannak a monetáris uniónak hátrányai is, amelyek mind a nemzeti pénzegység feladásából fakadnak. Az egyik hátrány érzelmi jellegű: az unióhoz való csatlakozással feladjuk a nemzeti szuverenitás egy fontos részét. Ez valóban így van, ám azt érdemes szem előtt tartani, hogy a mai „globalizált” világban és Európában ez a szuverenitás gyakorlatilag eltűnt vagy eltűnőben van: és ez nem csak egy kis országra áll. Az euró bevezetése előtt a francia monetáris politika akarva-akaratlanul követte a márkát, tehát a Bundesbank politikáját anélkül, hogy beleszólása lehetett volna a Bundesbank döntéseibe. Ma az Európai Központi Bank elnöke a francia központi bank volt elnöke. De még tovább mennék. Az eurózóna nélkül a tagállamok monetáris politikája az Egyesült Államok monetáris politikájának a függvénye lenne. Ma már a két monetáris unió között a kapcsolat sokkal kiegyensúlyozottabb.

Van azonban az uniónak gazdaságpolitikai hátránya is: a nemzeti monetáris politika megszűnésével az ország elveszíti a gazdaságpolitika egyik legfontosabb eszközét. Ez megbéníthatja reakcióképességét egy esetleges külső vagy belső „sokk” esetében – olyan sokkról van szó, amelyek csak egy vagy néhány tagországot érint. Ami a külső sokkot illeti: ennek valószínűsége elég csekély, tudniillik az eurózóna tagországainak gazdasági struktúrája hasonlít egymáshoz. Ráadásul az Egyesült Államokban is vannak struktúra-különbségek: az egyes amerikai régiók gazdasági szerkezete sok szempontból jobban különbözik, mint az európai országoké, a közös monetáris politika mégsem jelent kockázatot.

Hosszabb távon azonban feltehető, hogy éppen az integráció hatására nagyobb mértékű szakosodás jön majd létre a tagállamok között – és ebben az esetben aggasztó lehet, hogy az Európai Unió „központi”, elosztó költségvetése nagyon alacsony. Ezt helyettesíti a tagállamok költségvetési politikájának a használata – de ennek a működésnek az előfeltétele, hogy a „bőséges” években a költségvetés többletet adjon, vagy legalábbis egyensúlyban legyen.

Ami a „belső” aszimmetrikus sokkot illeti, annak a leggyakrabban em-

lített példája a bérszínvonal robbanásszerű emelkedése; olyan emelkedés, amely jóval meghaladja nemcsak az ország termelékenységnövekedésének a rátáját, hanem – főleg – a többi tagország egységnyi munkaerőköltség-

USA		Európa	
Közép-Nyugat	66,3	Németország	38,5%
Dél	25,4	Franciaország	31,1%
Nyugat	5,1	Olaszország	17,6%
Észak-Nyugat	3,2		

6. ábra. Az autóipar közvetlen vagy közvetett részesedése az ipari termelésben (1991)

növekedését is. Ennek következménye a versenyképesség csökkenése, amit az unión belül már nem lehet leértékeléssel egyensúlyozni, és amely így munkanélküliséghez vezet. Mekkora a valószínűsége az ilyen esemény bekövetkeztének? Az eddigi tapasztalataink alapján nem nagyon nagy. Sem 1999 óta, sem az unió megindulása előtti három-négy évben nem láttunk ilyen típusú „belső” sokkot. Ehhez hozzájárult a monetáris unió előkészítése – ezek a „maastrichti” konvergencia-kritériumok az utolsó fejezethez kapcsolódóan láthatók –, 1999 után pedig az a tény – ami nyilvánvalóvá lett mind a munkaadók, mind a munkavállalók számára –, hogy a foglalkoztatás és a bérszínvonal szinten tartása a pénz leértékelése árán már nem lehetséges. A béralkuk tárgyalásánál minden résztvevő árgus szemekkel követi, hogy külföldi (de EU-tag) versenytársai miképp cselekszenek. Magyarán: a munkapiac résztvevőinek a magatartása megváltozóban van. Talán hozzátehetünk ehhez egy már régóta működő tényezőt is: az 1970-es évek tapasztalatai megmutatták, hogy azok az országok, amelyek azt hitték, hogy folyamatos leértékeléssel elkerülhetik a munkanélküliség csapdáját, végül mégis magasabb munkanélküliséget és magasabb inflációt produkáltak – arról nem is beszélve, hogy a reáljövedelmek ezekben az országokban lassabban növekedtek, mint a „konzervatív” versenytársaiknál.

Miért érdeke Magyarországnak, hogy csatlakozzon az Európai Gazdasági és Monetáris Unióhoz?

Amikor azt vizsgáljuk, hogy miért érdeke Magyarországnak a csatlakozás az Európai Gazdasági és Monetáris Unióhoz, a következő legfontosabb tényezőket kell figyelembe vennünk:

- › Magyarország aránylag kis ország;
- › aránylag nagyon nyitott ország;
- › és ugyanakkor már most is aránylag jobban integrálódott az Európai Unió gazdaságába, mint egy sereg tagország.

Monetarizmus:

a 20. század elején megjelenő, bár főbb ismérveiben már korábbi, 16–17. századi közgazdászok által is alkalmazott közgazdasági elmélet, amely a gazdaságban a pénz keresletének és kínálatának egyensúlyát helyezi a vizsgálódás középpontjába. A chicagói iskola képviselői fejlesztették tovább, legismertebb képviselője Milton Friedman, Nobel-díjas amerikai közgazdász.

A közgazdaságtan egyik legáltalánosabban elfogadott tétele, hogy minél kisebb, nyitottabb és integráltabb az ország, annál inkább érdeke pénzének árfolyamát egy nagyobb országhoz kötni. Ezt felismerték olyan országok – Ausztria, Hollandia, Belgium –, amelyek már az 1970–1980-as évek óta a német márkához rögzítették pénzük árfolyamát, és ezzel minden szempontból sikert tudtak elkönyvelni (az árstabilitás, a reáljövedelem és – Belgium kivételével – a munkanélküliség tekintetében).

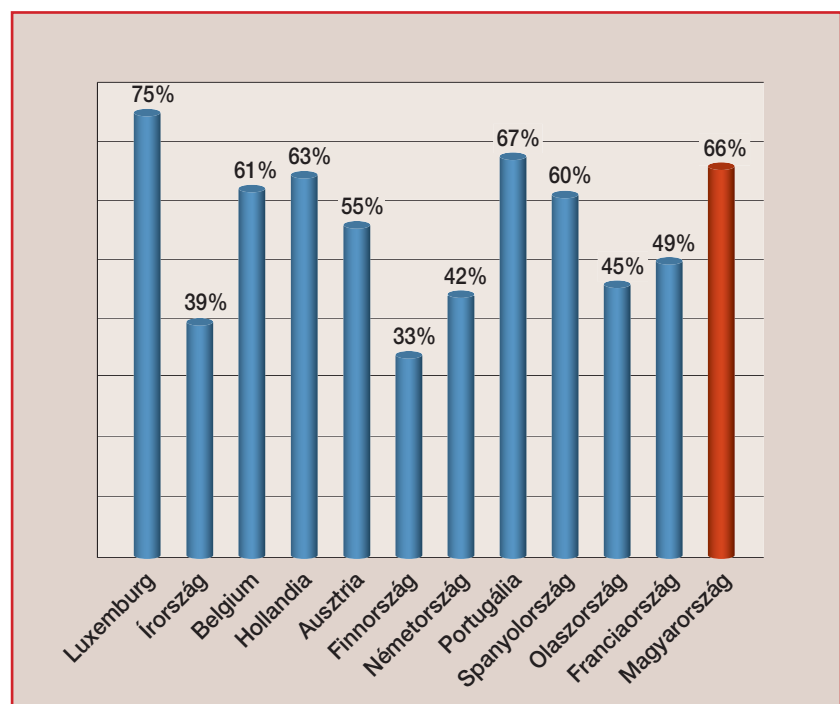
Ha a szuverenitás bizonyos mértékű feladása elkerülhetetlen, botorság lenne nem azt a megoldást választani – a monetáris uniót –, ahol a csatlakozó mint tagország részt vesz a döntésekben, és nem csak passzív követő lesz.

A **monetáris** unióhoz való csatlakozás Magyarország számára egy sajátos előnnyel is jár: a monetáris politikát az az Európai Központi Bank vezeti, amelynek elsődleges kötelessége az árstabilitás megőrzése, és amelynek a vezetői mentesek a politikai befolyástól.

Nem szabad elfelejteni, hogy Magyarországnak súlyos inflációs hagyományai vannak (lásd a két világháború utáni hiperinflációt), és ezek az inflációs hagyományok még ma is élnek.

És végül fontos hangsúlyozni, hogy a monetáris unió a *gazdasági* és monetáris unió része, melynek gazdaságpolitikai pillére még fejlődőben van és fejlődőben lesz jó néhány éven át. Ezt a fejlődést kívülről nem lehet befolyásolni – az ország csak úgy tudja érdekeit megvédeni, ha a zónán belül van.

7. ábra. Az eurózóna felé irányuló magyar export az összexport százalékában

A csatlakozás kritériumaihoz kapcsolódó nehézségek Magyarországon

A csatlakozás kritériumai közül a legnehezebben megvalósítható Magyarország számára a maximum 3 százalékos államháztartási deficit. Joggal merül fel a kérdés: mikorra lehet vagy lenne kívánatos ezt a célt elérni?

A jelenlegi (illetve a 2003-as) deficit, mely körülbelül 5,8–6 százalék, fenntarthatatlan – függetlenül a monetáris unióba való belépéstől. Ennek okai a következők:

- › a magas deficit áthárítja a fedezéséhez szükséges adóterheket a jövő generációjára;
- › magas reálkamatokat idéz elő, és ezzel kiszorítja a vállalati beruházásokat;
- › lényegesen hozzájárul a folyó fizetési mérleg hiányának fenntarthatatlanul magas szintjéhez.

A magyar államháztartás egyensúlyát nem lehet, illetve nem szabad általános, minden aktiválást érintő kiadáscsökkentéssel kezelni. A deficit mögött rejlő három nagy problémacsoportot kell elsősorban kezelni, a következő irányelvek szerint:

- › szükség van a nagy ellátó rendszerek (egészségügy, oktatás, társadalombiztosítás, nyugdíjrendszer) átható reformjára;
- › csökkenteni kell a közigazgatásban dolgozó emberek létszámát (e téren Magyarország az élcsoporthoz tartozik);
- › meg kell reformálni az adórendszert, amely túl bonyolult, nem hatékony, nem serkent munkára.

E problémák kezelése igen nehéz feladat, megoldásuk során nem lehet, és nem is szabad rögtönözni. Nemcsak rövid távú hatékonyságnövekedést kell megcélozni, bár arra is szükség van, de szem előtt kell tartani az ország jövőjét is hosszú távon. A reformok kidolgozása és működésbe állítása évek feladata.

Ha egy ideális világban élnénk, azt mondhatnánk: várjunk az euró bevezetésével addig, amíg ezeket a problémákat lényegében megoldottuk. De nem élünk ideális világban. A reformokat serkentő politikai gépezet csak kényszer hatása alatt fog megindulni – ahogy ez Nyugat-Európában is szokásos.

Természetesen nem lehet azt várni, hogy a jelenlegi 6 százalékos deficit a jövő év végén 3 százalék alá süllyedjen. Tehát valamiféle értelmes kompromisszumot kell találni: az eurócsatlakozás időpontjának elég közel kell lennie ahhoz, hogy kényszerítő hatást gyakoroljon a politikai döntéshozókra, és hogy a piac számára ez „horgonyt” jelentsen, de ugyanakkor elég távol kell lennie ahhoz, hogy ne vezessen elkapkodott és társadalmilag elfogadhatatlan költségcsökkentésekhez.

Befejezésül felvetnék két szempontot, amelyen érdemes elgondolkodni.

1. Nem könnyű feladat az eurózónához való csatlakozás értékelése, és főleg ennek a problematikának a megértése a közvéleménnyel. Szakmai szempontból vitathatatlan, hogy hosszabb távon egy kis, nyitott, már az európai piacba integrálódott ország számára az előnyök messze meghaladják a hátrányokat. A nehézség abból fakad, hogy a döntő előnyök jelentős része nem egy csapásra, hanem fokozatosan valósul meg. Ezzel ellentétben a csatlakozás egyik alapfeltételének megvalósítása – az államháztartási hiány lényeges csökkentése – rövid távon áldozatokkal jár. Válaszom erre az, hogy a jelenlegi deficit semmiképpen sem tartható fenn, függetlenül az euró elfogadásától, és minél későbbre halasztódik az alapvető reformok megvalósítása, annál nehezebbé válik a deficit társadalmilag elfogadható kezelése. A magyar politikusokra az a felelősségteljes feladat hárul, hogy ennek tudatában úgy cselekedjenek, hogy ez a (látszólagos) ellentét az előnyök és hátrányok között ne váljék a politikai csatározások tárgyává.

2. Az euró bevezetése az európai integrációs folyamat szerves része. Az az ország, amelyik költségvetési politikájának következményeképpen lényegesen hátráltatja belépését az eurózónába, nagy hátrányt vállal magára: elveti annak a lehetőségét, hogy az „élcsapatban” való részvétel által befolyást tudjon gyakorolni az Európai Unió gazdaságpolitikai döntéseinek fontos részeire. Az eurózónában részt vevő államok pénzügyminiszteri tanácsának fontossága növekszik, és a jövőben még inkább növekedni fog. Az ország nagy árat fizetne, ha ebből az intézményből hosszú ideig kimaradna.

Ajánlott irodalom

Bilefsky, Dan (ed.): *The Birth of the Euro: the Financial Times's Guide to EMU*. London: Penguin Books, 1998.

De Grauwe, Paul: *The Economics of Monetary Integration*. Oxford: University Press, 1992.

Horváth Jenő: *Az európai integráció története napról napra, 1945–2002*. Bp.: Osiris, 2003.

Horváth Zoltán: *Kézikönyv az Európai Unióról*. Bp.: Magyar Országgyűlés, 1998.

Inotai András: *Magyarország, az Európai Unió és a 10 társult ország közötti külkereskedelem jellemzői és új irányzatai, 1989–1997*. Bp.: Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság – MTA VKI, 1998.

Kenen, Peter B.: *Economic and Monetary Union in Europe*. Cambridge: University Press, 1995.

Losonczy Csaba – Magyar Gábor: *Pénzügyek a gazdaságban*. 3. kiad. Bp.: Juvent K., 1995.

Maes, Ivo: *Economic Thought and the Making of European Monetary Integration*. Cheltenham: Edward Elgar, 2002.

Padoa-Schioppa, Tommaso: *The Road to Monetary Union in Europe – The Emperor, the Kings, and the Genies*. Oxford: Clarendon Press, 1994.

Raymond, Robert: *L'euro et l'unité de l'Europe*. Paris: Economica, 2001.

Steinherr, Alfred (ed.): *30 Years of European Monetary Integration: from the Werner Plan to EMU*. London – New York: Longman, 1994.

